

3. Дегтяр Г. О. Формування рефлексивної культури студентів педагогічних університетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти / Г. О. Дегтяр / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2006. – 19 с.
4. Елисеєв В. К. Становление и развитие рефлексивной культуры субъекта педагогической деятельности : [монография] / В. К. Елисеєв. – Липецк, 2003. – 223 с.
5. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М. : Ин-т психологии РАН, 2004. – 424 с.
6. Павелків К. М. Формування рефлексивної культури у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти / К. М. Павелків; Одеський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2011. – 225 с.
7. Савчин М. Рефлексія як механізм вдосконалення професійної діяльності / М. Савчин, М. Студент // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 137–146.
8. Слостенін В. А. Рефлексивная культура учителя как субъекта педагогической деятельности / В. А. Слостенін, В. К. Елисеєв // Пед. образование и наука. – 2005. – № 5. – С.37–42.
9. Стеценко И. А. Педагогическая рефлексия: теория и технология развития: [монография] / Ирина Александровна Стеценко. – Таганрог : Изд-во Таганрог. пед. ин-та, 2003. – 228 с.

УДК 371.3: 373.54.3:94 «3752»

Моцак С. І.,
доцент кафедри всесвітньої історії та
методики навчання суспільних дисциплін
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ НАПРЯМ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена проблемі профільного навчання історії як одній із найбільш актуальних проблем теорії і практики шкільної історичної освіти.

Профільне навчання історії сьогодні потребує застосування нових підходів до організації навчання, які відображають специфіку, пов'язану з інтересами, схильностями та здібностями учнів до історії.

Ключові слова: профільне навчання, навчання історії, суспільно-гуманітарний напрям.

Моцак С. І. *Общественно-гуманитарное направление профильного обучения истории в старшей школе: опыт, проблемы, перспективы.* *Статья посвящена проблеме профильного обучения истории как одной из наиболее актуальных проблем теории и практики школьного исторического образования.*

Профильное обучение истории сегодня нуждается в применении новых подходов к организации обучения, которые отображают специфику, связанную с интересами, склонностями и способностями учеников к истории.

Ключевые слова: профильное обучение, обучение истории, общественно-гуманитарное направление.

Motsak S. I. *Socio-humanities profile training history in high school: experience, problems and prospects.* *The article is sacred to the problem of profile studies of history – as one of most issues of the day of theory practices of school historical education.*

The profile studies of history today need application of the new going near organization studies, which represent a specific, related to interests, inclinations and capabilities of students to history.

Key words: specialized training, education history, social and humanitarian direction.

На сучасному етапі розвитку української школи профільне навчання в старшій школі є однією з найбільш актуальних проблем теорії і практики шкільної історичної освіти. Сьогодні в більшості середніх навчальних закладів функціонують профільні класи різних напрямів спеціалізації.

Сьогодні профільне навчання історії розглядається як засіб вирішення багатьох проблем школи: перевантаження учнів, відсутність інтересу до навчання, формалізм, зниження якості навчально-виховного процесу. При цьому профілізація навчання спрямована на максимальне розкриття індивідуальності, здібностей і схильностей особистості учнів, підготовку їх до продовження освіти в обраній галузі професійної діяльності.

Підходи до профільної школи викладено у документах: Законі України «Про освіту» (1996, 1999) та «Про загальну середню освіту» (1999), Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті (2002), Концепції національної системи освіти (1999), профільного навчання в старшій школі (2003), відповідних нормативно-правових актах Міністерства освіти і науки України, регіональних управлінь освіти та ін.

Документи закладають нові підходи до організації освіти в старшій школі. Аналіз документів дозволив визначити ступінь розробки ідеї організації профільного навчання в старшій школі на сучасному етапі [1].

Вивчення стану наукової розробки означеної педагогічної проблеми показало, що вітчизняними та зарубіжними науковцями досліджені різні аспекти профілізації загальноосвітньої школи. Так, А. Алексюк, Н. Бібік, А. Бойко, С. Гончаренко, І. Лернер, Ю. Мальований, О. Савченко, Б. Федоришин та ін. здійснювали розробку концептуальних засад особистісно-орієнтованого профільного навчання в загальноосвітній школі; Г. Балл,

В. Безпалько, О. Падалка та ін. обґрунтували ідею профільної диференціації освіти; І. Кон, Н. Перепелиця, В. Рибалко та ін. визначили психологічні особливості профільного навчання старшокласників. Багатоаспектно подано компаративний аналіз організації профільного навчання в різних країнах, що змістовно виявляється у практико-методичному забезпеченні окремих предметних циклів і дисциплін (Н. Воскресенська, О. Лисова, О. Локшина, О. Овчарук, А. Сбруєва).

Сучасні теоретичні проблеми викладання історії у вітчизняній школі знайшли своє відображення у науковому доробку К. Баханова, А. Булди, Н. Гупана, О. Пометун, Т. Самоплавської, Г. Сєрової, В. Сотниченка, Т. Мацейків, О. Удада, Т. Чубукової, Г. Фреймана та ін.

Окремим аспектам означеної проблеми організаційно-педагогічного, психолого-діагностичного й практико-методичного характеру присвячено дисертаційні дослідження: А. Агамян, О. Белих, Н. Бондар, В. Вакулєнко, Л. Денисенко, Л. Дроздікова, В. Кавецького, О. Капустіна, О. Коротун, В. Петрова, А. Самодрина, Л. Тименко, В. Федяєва, В. Хільковець.

Регіональний аспект організації профільного навчання у старшій ланці загальноосвітньої школи певною мірою розглядався в публікаціях Б. Андріївського, Л. Артемової, В. Крупник, Ю. Кусого, І. Осадчого.

Метою статті є проаналізувати стан проблеми профільного навчання історії на сучасному етапі розвитку шкільної історичної освіти в Україні. Профільне навчання в документах освітянської галузі визначається як вид диференційованого навчання, яке передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їх професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі й організації навчального процесу [3]. У Концепції профільного навчання ясно окреслені загальні підходи до профільної школи, її підгрунтя.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дозволяє стверджувати, що мета профільного навчання історії полягає не стільки в отриманні учнями певної кількості «готових знань» з предметів спеціалізації, скільки в розумінні методології наукового пізнання, оволодінні основними методами та методиками наукових досліджень.

Профільне навчання за змістом, структурою і організацією навчального процесу має максимально враховувати інтереси, здібності й подальші життєві плани учнів.

Зміст освіти в профільній школі формується на засадах державного освітнього стандарту (освітня галузь «Суспільствознавство»).

Специфіка профільної освітньої діяльності має характеризуватись орієнтацією учнів на підвищений рівень засвоєння навчальних предметів, що були обрані ними в якості майбутньої професії, застосування в навчальному процесі різноманітних новітніх технологій, особливо тих, які спираються на самостійне отримання та переосмислення інформації школярами.

Профільні загальноосвітні предмети – це цикл предметів, що реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю, вивчаються поглиблено та є обов'язковими для учнів, які обрали певний профіль навчання [3].

Зміст профільних предметів, як зазначає О. Пометун, не повинен надто відрізнятися від базових. Розширення його можливе лише за умови, якщо новий, невеликий за обсягом матеріал може суттєво покращити логіку викладання предмета [5].

Сучасні програми з історії для 10–11 класів розкривають зміст історичної освіти в профільній школі. Програми складені виходячи з цілей, вимог і змісту навчання історії у школі, закладених у Державному стандарті освіти (освітня галузь «Суспільствознавство») і згідно з вимогами до профільної школи [2]. На думку дослідників, профільна підготовка має здійснюватись за програмами, які дають знання про основні поняття, закони, категорії та характеристики ринкової економіки, форми організації виробництва і невиробничої сфери, основні елементи і типи маркетингу, прийомі і засоби ефективного самоуправління, управління людьми і технологічними процесами та ін.

Особливості змісту суспільно-гуманітарного напрямку (історичного, правового, філософського та економічного профілів) полягають у тому, що здобуті знання будуть корисними не лише тим, хто бере професію відповідного спрямування, а будь-якому учневі, незалежно від обраного ним виду діяльності, адже це знання мови, права, етики, національної та світової культур – все те, що є багажем кожної освіченої людини.

Аналіз затверджених навчальних планів МОН дозволяє стверджувати, що в окремих профілях важко зрозуміти, які з курсів є профільними, а які розширюють профіль, адже кількість годин відводиться однакова. У шкільних програмах академічного рівня з історії відсутні будь-які відмінності в класах різного профілю. На думку О. Пометун, це не враховує специфіку профілю навчання.

Навчально-пізнавальна діяльність у старшій профільній школі має включати форми і методи сучасної дидактики, з перевагою тих, які орієнтовані на самостійну дослідницько-пошукову діяльність учнів [5].

Сьогодні профільне навчання історії потребує застосування нових підходів до організації навчання, які відображають специфіку, пов'язану з інтересами, схильностями та здібностями учнів до історії.

Найбільш характерними для профільної школи, на нашу думку, є технології: проектна, розвитку творчих здібностей учнів, інтерактивна, модульного навчання, комп'ютерні та ІТ технології [4].

Аналіз методичної літератури дозволяє стверджувати, що упровадження суспільно-гуманітарного профілю сьогодні породжує низку труднощів. Так, реалізація суспільно-гуманітарного напрямку здійснюється, як правило, на базі ліцеїв, гімназій, спеціалізованих шкіл, рідше такий напрям обирають загальноосвітні школи.

У багатьох навчальних закладах сьогодні існує певний рівень формалізації профільного навчання суспільно-гуманітарних предметів внаслідок відсутності навчальних програм, підручників і посібників, невідповідності

Суспільно-гуманітарний напрям є найменш реалізованим у навчальних закладах через невисоку престижність гуманітарних спеціальностей (окрім хіба що правознавства) на ринку праці, труднощів у виборі вищих навчальних закладів і можливість самостійної (без учительського супроводу) підготовки учнів з цих предметів.

Таким чином, сьогодні ми можемо стверджувати, що профільне навчання історії – один із найважливіших компонентів модернізації загальної середньої освіти, одна з найбільш життєздатних освітніх реформ. Профілізація потрібна для забезпечення індивідуальних потреб особистості учня, який виявляє підвищений інтерес до історії, для професійного самовизначення, успішної соціалізації.

У ході вивчення теорії та практики організації профільного навчання з історії в сучасній школі ми зробили низку висновків. Так, першочерговим завданням для всіх суспільно-гуманітарних профілів (історичного, правового, філософського та економічного) повинно бути отримання учнями фундаментальної історичної підготовки. Тому викладання в таких класах історії має відбуватися на більш високому рівні, ніж передбачено базовою програмою. При цьому важливим є вплив характеру профілю на зміст історичних курсів, ступінь повноти тих чи інших тем, особливостей їх викладу. Тобто структура та зміст певного курсу історії має проектуватись крізь призму мети та завдань, що висувуються до кожного з профілів навчання.

Отже, проблема профільного навчання історії на сучасному етапі розвитку історичної освіти в Україні потребує досить серйозного ставлення з боку державних органів, педагогічних працівників, громадськості.

Впровадження профільного навчання на сучасному етапі потребує звернути увагу на зміст історичної освіти, підручники і підготовку кадрів, а також необхідно знайти методичне обґрунтування, яке уможливить учням усвідомити не тільки процеси і явища навколишнього середовища, а й дізнатися більше про свою індивідуальність, здійснити свій майбутній професійний вибір, який буде відповідати внутрішній структурі й світогляду особистості.

Навчання історії в профільній школі сьогодні потребує застосування і впровадження нових педагогічних підходів до організації навчання, розробку комплексу оптимальних дидактичних умов взаємодії обов'язкових, взаємозалежних засобів, прийомів і методів, об'єднаних у систему, що гарантує прогнозований результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Законодавство України про загальну середню освіту // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – №9. – С. 279–282.
2. Історія України. Всесвітня історія. Людина і суспільство. Основи філософії: програми для профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : Пед. преса, 2005. – 128 с.
3. Концепція профільного навчання в профільній школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, 2003. – № 24. – С. 3–15.
4. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
5. Пометун О. І. Перехід до профільної школи: більше запитань, ніж відповідей / О. І. Пометун // Історія в школах України. – 2009. – № 3. – С. 5–9.
6. Самодрин А. П. Організація діяльності профільно-диференційованої середньої загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України / А. П. Самодрин. – К., 1998. – 17 с.

УДК 37.013.43Онацький(477.52)(09)

Никифоров А. М.,
викладач кафедри історії,
теорії музики та художньої культури
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ В КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НИКАНОРА ОНАЦЬКОГО

У статті висвітлено роль і місце Н. Онацького в становленні Сумського художньо-історичного музею, визначено внесок педагога-просвітника в культурно-освітнє життя Слобожанщини. Автор концентрує увагу на етапі створення музею, оскільки потужний духовний потенціал, закладений його фундатором, простежується і впливає на всю подальшу історію закладу. Перспективу подальших наукових розвідок автор вбачає у здійсненні ґрунтовного наукового аналізу та систематизації педагогічно-просвітницької та культурно-освітньої діяльності митця на шляху вдосконалення мистецької освіти в Україні.

Ключові слова: Никанор Онацький, художній музей, культурно-просвітницька діяльність.

Никифоров А. М. Художественно-исторический музей в культурно-просветительской деятельности Никанора Онацкого. В статье освещена роль и место Н. Онацкого в становлении Сумского художественно-исторического музея, определен вклад педагога-просветителя в культурно-образовательную жизнь Слобожанщины. Автор концентрирует внимание на этапе создания музея, поскольку мощный духовный потенциал, заложенный его основателем, прослеживается и влияет на всю дальнейшую историю заведения. Перспективу дальнейших научных исследований автор видит в осуществлении тщательного научного анализа и систематизации педагогико-просветительской и культурно-образовательной деятельности художника на пути совершенствования художественного образования в Украине.